

การบัญชีสืบสวนในทัศนคติของผู้สอบบัญชี: การบัญชีสืบสวนในประเทศไทย

นอร อองอาจสิทธิกุล

บัญชีมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.เสาวนีย์ สีขณวัฒน์

รองศาสตราจารย์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การทุจริตก่อให้เกิดความเสียหายจำนวนมากต่อธุรกิจ โดยในปี ค.ศ. 2004 สมาคมผู้ตรวจสอบการทุจริต (Association of Certified Fraud Examiners: ACFE) รายงานใน “2004 Report to the Nation on Occupational Fraud and Abuse.” ว่า ธุรกิจสูญเสียมูลค่าประมาณ 6% ของรายได้แต่ละปีไปกับการทุจริต คิดเป็นเงินประมาณหกแสนหกหมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ (ดูจากสี่แสนล้านดอลลาร์ในปี 1996 โดย 92.7% ของการทุจริตทั้งหมดเป็นการฉ้อโกงทรัพย์สินทางมิชอบ

ในขณะที่มาตรฐานการสอบบัญชีฉบับที่ 99 ของสมาคมผู้ตรวจสอบบัญชีรับอนุญาตแห่งอเมริกา (AICPA’s Statement on Auditing Standard No.99 “Consideration of Fraud in Financial Statement Audit”) ซึ่งออกในปี ค.ศ. 2002 และมาตรฐานการสอบบัญชีไทยโดยสมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย วรรค 240 เรื่องการทุจริตและข้อผิดพลาด ซึ่งออกในปี พ.ศ. 2544 ระบุว่า การตรวจพบสิ่งที่ไม่ถูกต้องอย่างมีสาระสำคัญ ในงบการเงินถือเป็นหัวใจของการตรวจสอบ และเป็นหน้าที่ของผู้สอบบัญชีที่จะต้องประเมินความเสี่ยงของข้อผิดพลาดที่มี สาระสำคัญ อันเกิดจากการทุจริต วิธีการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีซึ่งเป็นวิธีการสุ่มตรวจสอบเพื่อหารายการที่มีสาระสำคัญต่องบการเงินไม่สามารถให้ความเชื่อมั่นต่องบการเงินได้ร้อยเปอร์เซ็นต์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการทุจริตนั้นกระทำโดยผู้บริหารเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านข้อมูลซึ่งฝ่ายบริหารเป็นผู้ให้

จนบางครั้งดูเหมือนว่าผู้สอบบัญชีเป็นผู้ร่วมมือในการทุจริตนั้นเสียเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นว่าการที่ผู้สอบบัญชีจะตรวจพบการทุจริตทั้งหมดนั้นเป็นไปได้ ช่องว่างระหว่างผลงานของผู้สอบบัญชี และความคาดหวังของนักลงทุนและผู้บริหารจึงเกิดขึ้น ช่องว่างดังกล่าวหรือที่เรียกว่า Expectation Gap ไม่สามารถเติมเต็มได้ด้วยการปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีตามปกติ ผู้บริหารรวมทั้งผู้สอบบัญชีจึงอาจจำเป็นต้องพึ่งพาผลงานของนักบัญชีสืบสวน (Forensic Auditor) ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านการตรวจสอบการทุจริตโดยตรง นอกจากนั้นการบัญชีสืบสวนยังส่งเสริมการเป็นบรรษัทภิบาลโดยการตรวจสอบและตรวจพบเหตุการณ์ทุจริตและประพฤติมิชอบ ช่วยจำกัดขอบเขตความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ช่วยหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ และเป็นเยี่ยงอย่างไม่ให้มีการกระทำผิดเพิ่มอีก

สำหรับในประเทศไทยนั้นการทุจริตและประพฤติมิชอบยังไม่สามารถกำจัดให้หมดไปได้เช่นกัน เพียงแต่จำนวนรายและผลกระทบที่ตรวจพบนั้นยังน้อยกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามความพยายามในการตรวจสอบและลงโทษผู้กระทำผิดมีความเข้มข้นมากขึ้นตามกระแสของบรรษัทภิบาล ซึ่งสนับสนุนด้วยแนวคิดของ Sarbanes Oxley Act (2002) และเพื่อดึงดูดเงินลงทุนจากต่างชาติมาที่ประเทศไทยที่เกิดจากวิกฤติเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 1997

การศึกษานี้ทำการศึกษาเฉพาะความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของผู้ประกอบวิชาชีพสอบบัญชีในประเทศไทยเกี่ยวกับการบัญชีสืบสวน เพื่อวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจของผู้ประกอบวิชาชีพสอบบัญชีในประเทศไทยต่อการบัญชีสืบสวน
- 2) เพื่อศึกษาประโยชน์และข้อจำกัดในทางปฏิบัติของการบัญชีสืบสวนในประเทศไทยจากมุมมองของผู้ประกอบวิชาชีพสอบบัญชี

3) เพื่อวัดทัศนคติของผู้ประกอบวิชาชีพสอบบัญชีต่อการมีวิชาชีพการบัญชีสืบสวนในประเทศไทย

การบัญชีสืบสวนคืออะไร

การบัญชีสืบสวนเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย และยังไม่ชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ โดยคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Forensic accounting, Fraud auditing และ Investigative accounting ซึ่งสงวนลิขสิทธิ์ (2541) ได้เสนอความหมายของคำศัพท์เหล่านี้ไว้ว่า “Forensic accounting เป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมในวงกว้างที่มุ่งเน้นการสืบสวนการทุจริตทางการเงินซึ่งส่งผลให้เกิดคดีความในที่สุด ส่วน Fraud auditing เป็นส่วนย่อยของ Forensic accounting ที่สืบสวนเรื่องการทุจริตโดยเฉพาะ และ Investigative accounting ทำการสอบทานเอกสารข้อมูลทางการเงินเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ อาจเป็นข้อมูลหลักฐานประกอบการฟ้องร้องหรือข้อเรียกร้องเงินประกันความเสียหายรวมทั้งคดีอาญาได้”

มีผู้เสนอชื่อในภาษาไทยสำหรับ Forensic accounting ไว้หลายคำด้วยกัน ได้แก่ การบัญชีนิติเวชศาสตร์ การบัญชีนิติเวช และการบัญชีสืบสวน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความชื่นชอบคำว่าบัญชีสืบสวนมากกว่า จึงจะใช้คำว่าบัญชีสืบสวนในงานวิจัยครั้งนี้ และเนื่องจากผู้ปฏิบัติงานด้านการบัญชีสืบสวนยังไม่ปรากฏเป็นวิชาชีพในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงจะใช้คำว่านักบัญชีสืบสวนเรียกแทนผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการบัญชีสืบสวน ตลอดจนงานวิจัยฉบับนี้

เมื่อเริ่มแรก การตรวจสอบทุจริตในลักษณะที่เป็นอาชญากรรมนี้ กระทำกันโดยตำรวจหรือนักสืบ ที่มีลักษณะเป็นการสืบสวน หาข้อเท็จจริง ตามวิธีการของตำรวจหรือนักสืบ แต่เมื่อปรากฏว่าการทุจริตนั้นเกี่ยวข้องกับตัวเลขและรายงานการเงิน (บัญชี) ตำรวจหรือนักสืบจึงจำเป็นต้องขอความช่วยเหลือหรือความร่วมมือจากนักบัญชี จึงมักใช้ชื่อที่เกี่ยวกับการตรวจสอบทุจริต แม้ว่าขอบเขตของการบัญชีสืบสวนจะกว้างและครอบคลุมมากขึ้น แต่

สมาคมที่เกี่ยวข้องหลายๆแห่งก็ยังมีชื่อที่สื่อไปในทางตรวจสอบทุจริตอยู่ดี เช่น Association of Certified Fraud Examiners (ACFE) เป็นต้น

ลักษณะงานและทักษะของนักบัญชีสืบสวน

นักบัญชีสืบสวนซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะทางด้านการบัญชีร่วมกับการสอบบัญชีและการสืบสวนในการปฏิบัติงานสนับสนุนทางด้านกฎหมาย จึงต้องมีความเข้าใจในขั้นตอนทางกฎหมาย มีความช่างสังเกตสงสัย มีความคิดสร้างสรรค์ในเชิงลบเพื่อเข้าใจแนวความคิดของผู้ที่จะกระทำการทุจริต และมีความสามารถทางด้าน การสื่อสารและจิตวิทยาเป็นอย่างดีเนื่องจากการสัมภาษณ์เป็นส่วนสำคัญของการสืบสวนและจำเป็นต้องมีการเผชิญหน้ากับผู้ต้องสงสัย โดยสมชาย สุภธาดา (2005) ได้สรุปคุณลักษณะที่นักบัญชีสืบสวนหรือ Forensic auditors ควรควรมีไว้ 6 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. Creativity มีความคิดสร้างสรรค์
2. Common sense มีสามัญสำนึก
3. Curiosity มีความอยากรู้อยากเห็น
4. Business sense เข้าใจประเด็นทางธุรกิจ
5. Perseverance กัดไม่ปล่อย
6. Confidence มีความเชื่อมั่นในตนเอง

เช่นเดียวกับกับผู้สอบบัญชี นักบัญชีสืบสวนต้องปฏิบัติงานอย่างมีมาตรฐานเพื่อให้ได้รับชื่อที่ดี จึงมีการจัดตั้งสมาคมนักบัญชีสืบสวนขึ้นเพื่อดูแลและรับรองคุณภาพของนักบัญชีสืบสวนเป็นกรณีเฉพาะทาง ได้แก่ Association of Certified Fraud Examiners (ACFE) โดยผู้ที่ เป็นสมาชิกที่ได้รับการรับรองโดยสมาคมเรียกว่า Certified Fraud Examiners หรือ CFE จะต้องผ่านการทดสอบของสมาคมหรือมีประสบการณ์ในการสืบสวนทุจริตตามเกณฑ์สมาคมกำหนด

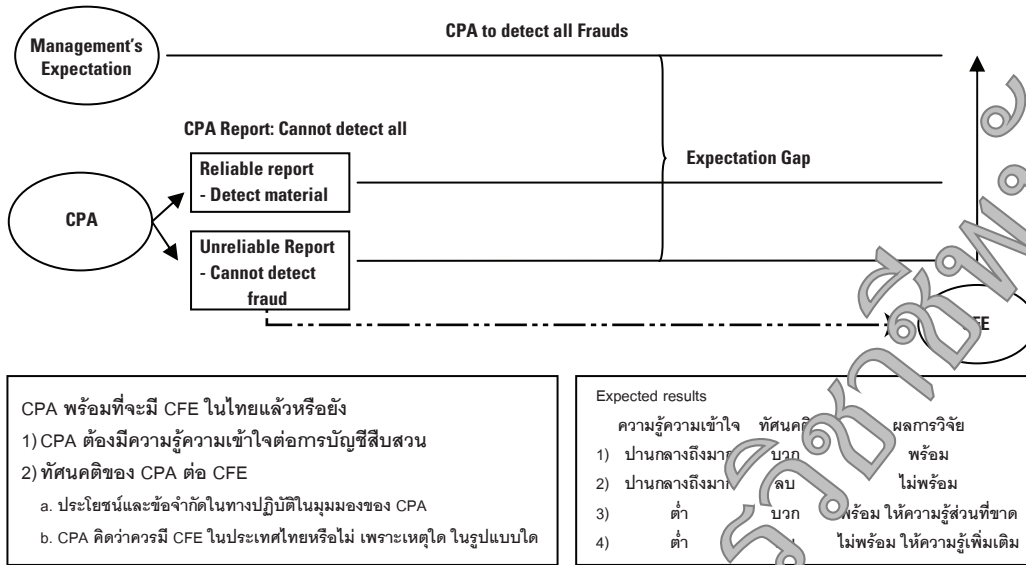
กรอบความคิดของการวิจัย

สำหรับการศึกษาวิจัยเรื่อง “การบัญชีสืบสวนในทัศนคติของผู้สอบบัญชี: การบัญชีสืบสวนในประเทศไทย” ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยภายในกรอบความคิดดังต่อไปนี้ในรูปแบบที่ 1

นั่นคือ ผู้บริหารมีความคาดหวังว่าผู้สอบบัญชีรับอนุญาต (CPA) จะต้องจับผิดรายการทุจริตทั้งหมด แต่การปฏิบัติงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาตในระดับที่ดีที่สุด สามารถค้นพบเพียงรายการทุจริตและผิดพลาดที่มีสาระสำคัญต่อการเงินเท่านั้น ในขณะที่เดียวกัน ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตบางส่วนก็ล้มเหลวในการรายงานถึงรายการทุจริตและผิดพลาดที่มีสาระสำคัญต่อการเงิน เมื่อมีการค้นพบการทุจริตโดยหน่วยงานอื่นในภายหลังจึงเกิดเป็นกรณีข้อกล่าวหาขึ้น

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการมีวิชาชีพด้านการบัญชีสืบสวนในประเทศไทย เช่น ในรูปแบบของผู้ตรวจสอบทุจริตรับอนุญาตหรือ CFE (Certified Fraud Examiner) ของประเทศสหรัฐอเมริกาจะสามารถเติมเต็มช่องว่างแห่งความคาดหวังดังกล่าวนี้ได้ กล่าวคือผู้บริหารหรือนักลงทุนสามารถใช้บริการของนักบัญชีสืบสวนหรือผู้ตรวจสอบทุจริตรับอนุญาตได้ทันทีที่สงสัยว่ามีการทุจริตขึ้นในองค์กร

ผู้วิจัยทำการวิจัยโดยเน้นกลุ่มผู้สอบบัญชีรับอนุญาตเป็นหลัก เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความใกล้ชิดกับงานตรวจสอบบัญชีมากที่สุด น่าจะมีความเข้าใจและเปิดกว้างต่อการมีวิชาชีพทางด้าน การบัญชีแขนงใหม่ในประเทศไทย นอกจากนั้นผู้สอบบัญชีรับอนุญาตยังเป็นบุคลากรซึ่งอาจพัฒนาขึ้นเป็นผู้สอบบัญชีสืบสวนหรือ CFE ในอนาคตได้

รูปที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

วิธำนำเนในการวิจัย

จากรูป ผลการวิจัยที่อาจเกิดขึ้นได้มี 4 รูปแบบ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยที่คาดหวังสำหรับงานวิจัยครั้งนี้คือรูปแบบที่ 3 ซึ่งหมายถึงผู้ประกอบการวิชาชีพสอบบัญชีในประเทศไทยยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องกาบัญชีสอบสวนอย่างเพียงพอ และต้องการการส่งเสริมให้ป่วนที่ยังขาด แต่จากการที่ในปัจจุบันผู้ประกอบการวิชาชีพสอบบัญชีพบปัญหาในประเทศไทยที่ควรได้รับคำปรึกษาจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในการบัญชีสืบสวนแล้ว จึงเห็นว่าประโยชน์จากการใช้บริการจากผู้ประกอบการวิชาชีพสืบสวนสูงกว่าข้อจำกัดที่มีอยู่ และพร้อมที่จะเปิดรับวิชาชีพการบัญชีสืบสวนในไทย

- การวิจัยในครั้งนี้กระทำโดยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ
- ผ่านการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ (Survey Method) ไปยังกลุ่มตัวอย่างซึ่งเลือกโดยวิธีสุ่มอย่างเป็นระบบ (Systematic sampling) จำนวน 400 ราย และฝากแบบสอบถามโดยวิธีสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) จำนวน 100 ราย โดยประชากรได้แก่ผู้ประกอบการวิชาชีพสอบบัญชีรับอนุญาตทั้งหมดในประเทศไทย โดยใช้รายนามผู้ประกอบการวิชาชีพสอบบัญชีรับอนุญาตทั้งหมดในประเทศไทยที่ไม่ถูกเพิกถอนใบอนุญาต จากเว็บไซต์ของกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2005 (เป็นข้อมูล ณ วันที่ 20 กันยายน 2005) จำนวนทั้งสิ้น 5,907 ราย

การกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างทำตามวิธี Central Limit Theorem โดยคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ด้วยการคำนวณตามสูตรของ Yamane ดังต่อไปนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

e² = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

จากการคำนวณตามสูตรข้างต้น จำนวนตัวอย่างที่ควรจะนำมาใช้ในการศึกษาเท่ากับ 374.6 ตัวอย่าง หรือประมาณ 375 ตัวอย่าง ซึ่งเท่ากับการใช้วิธีเปิดตารางของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ช่วงความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ และจำนวนประชากรเท่ากับ 6,000 ราย

เมื่อพิจารณาถึงอัตราการตอบกลับทางไปรษณีย์ จำนวนแบบสอบถามที่ควรส่งเพื่อให้ได้จำนวนตอบกลับเท่ากับ 375 ชุด คำนวณจากกรณีที่ดีที่สุดคือตอบกลับ 60% จะเท่ากับ 625 ชุด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณผู้วิจัยจึงสามารถส่งแบบสอบถามได้เพียง 500 ชุด โดยเป็นการส่งทางไปรษณีย์ 400 ชุด และส่งต่อด้วยมืออีก 100 ชุด

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง 2 วิธี แยกตามวิธีการส่งแบบสอบถาม กล่าวคือ

1) แบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์จำนวน 400 ชุด

ใช้วิธีสุ่มอย่างเป็นระบบหรือ Systematic Sampling จากรายชื่อผู้ประกอบการวิชาชีพสอบบัญชีรับอนุญาตทั้งหมดในประเทศไทยที่ไม่ถูกเพิกถอนใบอนุญาตตามที่กล่าวข้างต้น เพื่อเป็นการครอบคลุมประชากรผู้สอบบัญชีทั้งหมดจากภูมิภาคต่าง ๆ และทุกระดับประสบการณ์ โดยเลือกผู้สอบบัญชีรายแรกในรายชื่อดังกล่าว และนับถัดไปทุกครั้งที่ 15 จากรายชื่อ

2) แบบสอบถามที่ส่งต่อด้วยมือจำนวน 100 ชุด

ใช้วิธีสุ่มแบบลูกโซ่ หรือ Snowball sampling โดยการแจกแบบสอบถามให้แก่ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตที่รู้จัก และฝากให้กระจายแบบสอบถามแก่ผู้สอบบัญชีรับอนุญาตรายอื่นเป็นลูกโซ่ต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การใช้แบบสอบถามซึ่งประกอบไปด้วยคำถาม 3 ส่วน ดังนี้

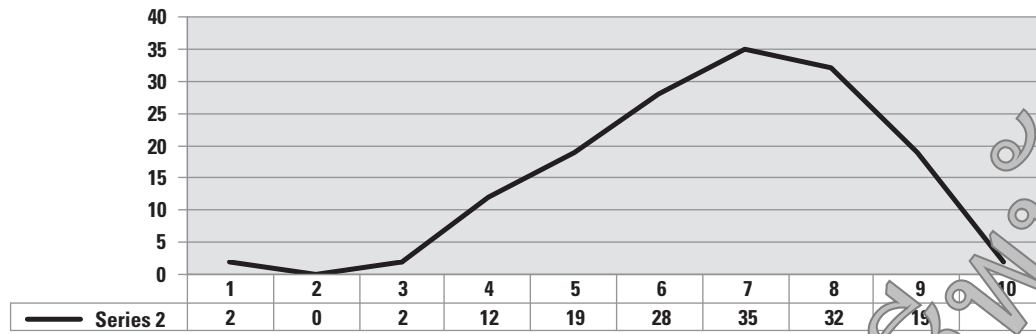
ส่วนที่ 1 - ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม เก็บข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น อายุ การทำงาน

ส่วนที่ 2 - ความเข้าใจในแนวคิดการบัญชีสืบสวน วัดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดการบัญชีสืบสวน โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำแบบทดสอบ “จริง” หรือ “เท็จ” จำนวน 10 ข้อ

ส่วนที่ 3 - การบัญชีสืบสวนในทัศนคติของผู้สอบบัญชีไทย เพื่อศึกษาถึงประโยชน์และข้อจำกัดในทางปฏิบัติของการบัญชีสืบสวนในประเทศไทยในมุมมองของผู้ประกอบวิชาชีพสอบบัญชี และศึกษาแนวคิดของผู้ประกอบวิชาชีพการบัญชีว่าควรมีการประกอบวิชาชีพการบัญชีสืบสวนในประเทศไทยหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรอยู่ในรูปแบบใด

ผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้มีข้อจำกัดทางด้านเวลา และแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นการส่งทางไปรษณีย์ ทำให้ได้รับแบบสอบถามที่สามารถนำมาแปลผลกลับคืนมาเพียง 151 ชุด ซึ่งผู้วิจัยได้นำไปคำนวณช่วงความคลาดเคลื่อนใหม่โดยใช้สูตรของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% พบว่าช่วงความคลาดเคลื่อนใหม่เท่ากับ $\pm 8\%$ ซึ่งใกล้เคียงกับที่กำหนดไว้ ดังนั้น จำนวนตัวอย่างที่นำมาใช้

รูปที่ 2 คะแนนจากแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจเรื่องแนวคิดการบัญชีใบสอบ

รูปที่ 3 ประโยชน์ของการมีนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทย

ในการศึกษาครั้งนี้ คือ 151 ตัวอย่าง

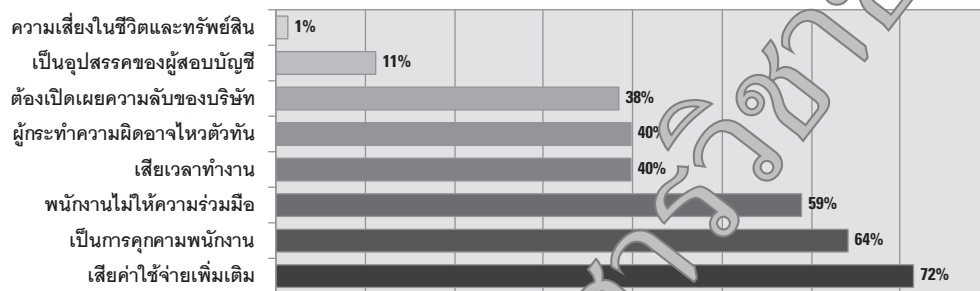
รูปที่ 2 แสดงผลคะแนนจากแบบสอบถามที่ถูกนำมาวิเคราะห์โดยการทำตารางแจกแจงความถี่และสร้างเป็นแผนภูมิเส้นแสดงการกระจายตัวของข้อมูล พบว่าผลคะแนนมีการแจกแจงแบบปกเบิ้ลแบบซ้าย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 6.7 และค่ามัธยฐาน (Mean) และค่าฐานนิยม (Mode) เท่ากับ 7 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิดการบัญชีสืบสวนเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนหนึ่งที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดการบัญชีสืบสวน ซึ่งสืบได้จากการที่มีผู้ได้คะแนนต่ำกว่าครึ่งอยู่ 16 คน หรือคิดเป็น 10% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และในจำนวนนั้นมี 2 คนที่ตอบผิดทั้งหมด

จากรูปที่ 3 จะเห็นว่า 74% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีความเห็นว่าการมีนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยจะช่วยให้สามารถตรวจพบการทุจริตมากขึ้น เนื่องจากมีความเชี่ยวชาญในการตรวจสอบและค้นหาการทุจริตโดยตรง นอกจากนี้ 68% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีความเห็นว่าการมีนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยจะช่วยป้องกันการกระทำทุจริตในองค์กรหรือทำให้การทุจริตในองค์กรลดน้อยลง เนื่องจากการทุจริตสามารถตรวจพบได้ง่ายขึ้น ผู้ที่มีแนวโน้มจะกระทำการทุจริตจึงไม่กล้าลงมือกระทำ ในขณะที่ 56% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีความเห็นว่าการมีนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยจะช่วยสนับสนุนงานของผู้สอบบัญชี กล่าวคือ ช่วยลดความคาดหวังของผู้บริหารในการที่ผู้สอบ

บัญชีจะต้องตรวจพบการทุจริต เนื่องจากการแบ่งแยกหน้าที่กันระหว่างผู้สอบบัญชีกับนักบัญชีสืบสวนอย่างชัดเจน และอาจช่วยลดปริมาณงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต โดยผู้สอบบัญชีรับอนุญาตอาจใช้ผลงานของนักบัญชีสืบสวนในการตรวจสอบบัญชีได้ นอกจากนี้ 52% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีความเห็นว่าการมี

นักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยจะช่วยส่งเสริมการเป็นบรรษัทภิบาลขององค์กรต่างๆในประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม การใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยก็มีข้อจำกัดเช่นกัน โดยผู้ตอบแบบสอบถามระบุถึงข้อจำกัดที่อาจเป็นไปได้สำหรับการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยดังนี้

รูปที่ 4 ข้อจำกัดในทางปฏิบัติของการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทย

นั่นคือ

- 72% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีความเห็นว่าการมีนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยมีข้อจำกัดทางด้านค่าใช้จ่ายซึ่งอาจทำให้ไม่มีผู้ให้บริการหรือมีผู้ใช้บริการน้อยเนื่องจากบริษัทต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมโดยที่ยังไม่สามารถประมาณอัตราผลตอบแทนการจากทำกรสืบสวนทุจริตในองค์กรได้อย่างแน่นอน จากนั้นค่าใช้จ่ายในการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนอยู่ในอัตราที่สูงมากเนื่องจากต้องใช้บริการจากผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายร่วมกัน
- 64% ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดมีความเห็นว่าการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยจะเพิ่มขวัญและกำลังใจของพนักงาน โดยพนักงานจะรู้สึกว่าไม่ได้รับความไว้วางใจจากผู้บริหาร และความเป็นส่วนตัวถูกล่วงละเมิด เนื่องจากต้องมีการสัมภาษณ์และอาจมีการตรวจสอบในเรื่องส่วนบุคคลของพนักงาน

- 59% ของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าพนักงานอาจไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานของนักบัญชีสืบสวน สืบเนื่องจากเหตุผลในข้อที่แล้ว
- 40% ของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าการปฏิบัติงานของนักบัญชีสืบสวนเป็นการรบกวนการทำงานตามปกติของพนักงาน ทำให้เสียเวลาในการทำงานและประสิทธิภาพของงานลดลง
- 40% ของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนอาจทำให้ผู้กระทำความผิดไหวตัวทันและทำการหลบหนีหรือหาทางเอาตัวรอดได้ทันท่วงที
- 38% ของผู้ตอบแบบสอบถามรู้สึกไม่สบายใจที่ต้องเปิดเผยข้อมูลซึ่งอาจเป็นความลับของบริษัทให้ผู้อื่นทราบมากขึ้นนอกจากผู้สอบบัญชีรับอนุญาตและที่ปรึกษาทางธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนักบัญชีสืบสวนจะต้องได้รับอภิสิทธิ์ในการเข้าถึงข้อมูลในเชิงลึก

- 11% ของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าการปฏิบัติงานของนักบัญชีสืบสวนอาจซ้ำซ้อนกับงานของผู้สอบบัญชีรับอนุญาต และเป็นอุปสรรคต่อการตรวจสอบบัญชีเพื่อรับรองงบการเงิน เช่น ทำให้พนักงานไม่ไว้วางใจผู้สอบบัญชีรับอนุญาต เพราะคิดว่าเป็นนักบัญชีสืบสวน และมีวัตถุประสงค์เพื่อจับผิดจึงไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร เป็นต้น
- 1% ของผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่าการปฏิบัติงานสืบสวนจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานต้องตกอยู่ในอันตรายเนื่องจากเป็นเป้าปองร้ายของผู้กระทำการทุจริต นอกจากนี้สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในประเทศไทยอาจยังไม่เอื้ออำนวยให้มีระบบรักษาความปลอดภัยที่เหมาะสมสำหรับผู้ปฏิบัติงาน

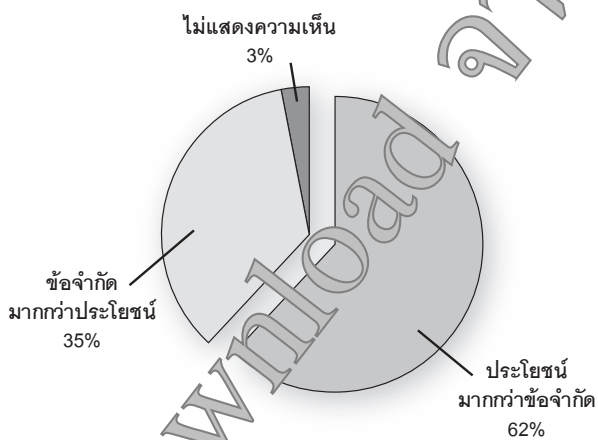
อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าข้อจำกัดของการบัญชีสืบสวนในประเทศไทยดูคล้ายว่ามีมากกว่าประโยชน์ แต่โดยรวมแล้วผู้ตอบแบบสอบถามกลับมีความเห็นว่าการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทยมีน้ำหนักมากกว่าข้อจำกัด โดย 62% ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ทั้งหมดคิดว่าประโยชน์ของการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนสามารถเอาชนะข้อจำกัดที่มีได้ ในขณะที่มีผู้ตอบแบบสอบถามเพียง 35% ที่คิดว่าข้อจำกัดต่างๆ มีผลกระทบมากกว่าประโยชน์ที่อาจได้รับ ดังแสดงไว้ในรูปที่ 6

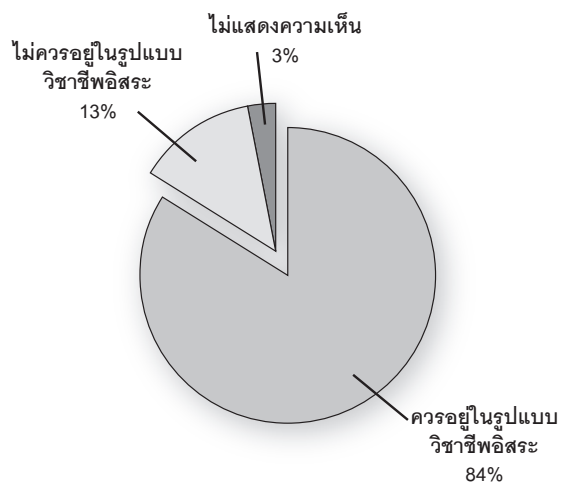
นอกจากนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ถึงรูปที่ 6 มีความเห็นว่าจะจัดให้มีนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทย ก็ควรจัดให้อยู่ในรูปแบบของวิชาชีพอิสระ เนื่องจากลักษณะงานบัญชีสืบสวนจำเป็นต้องมีมรรยาทหรือจรรยาบรรณเพื่อควบคุมดูแลความประพฤติของสมาชิกกฎหมายเพื่อรองรับ อำนาจความสะเทวในการปฏิบัติงาน และคุ้มครองการปฏิบัติงานรอบทงชีวิตและทรัพย์สินของนักบัญชีสืบสวน ผู้ตอบแบบสอบถามในครั้งนี้มีความเห็นว่ามีมรรยาทหรือจรรยาบรรณที่ควรกำหนดให้เป็นแนวทางของนักบัญชีสืบสวนมีดังนี้

- ควรมีวินัยอิสระ ความเที่ยงธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต

การปฏิบัติงานบัญชีสืบสวนจำเป็นต้องมีความเป็นอิสระ ต้องมีความเป็นกลาง พ้นจากผลประโยชน์ทับซ้อนใดๆ ปฏิบัติงานอย่างซื่อสัตย์สุจริต และมีความโปร่งใส ผลงานที่ได้รับจึงจะเป็นที่น่าเชื่อถือ

รูปที่ 6 ความเห็นโดยรวมต่อประโยชน์และข้อจำกัดในทางปฏิบัติของการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทย

รูปที่ 6 ความเห็นต่อรูปแบบการบัญชีสืบสวนและนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทย

■ ความรู้ ความสามารถและมาตรฐานในการปฏิบัติงาน

นักบัญชีสืบสวนจำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถในหลายด้านเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานให้ได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง เหมาะสม มีคุณภาพ และควรมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้รับความน่าเชื่อถือในด้านคุณภาพของงาน

■ การรักษาความลับของลูกค้า

เนื่องจากนักบัญชีสืบสวนต้องเข้าถึงข้อมูลในเชิงลึกของลูกค้าได้โดยไม่จำกัด ข้อมูลเหล่านั้นอาจเป็นความลับของกิจการ หรือเป็นข้อมูลส่วนบุคคล และอาจก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ลูกค้าหรือพนักงานในกิจการของลูกค้าได้ จึงจำเป็นต้องมีข้อตกลงในเรื่องการรักษาความลับของลูกค้า โดยอาจมีการทำเป็นจดหมายข้อตกลงระหว่างทั้งสองฝ่าย

จะเห็นได้ว่ามรรยาทดังกล่าวที่ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอมานั้นมีความคล้ายคลึงกับมรรยาทของผู้สอบบัญชี ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นผู้สอบบัญชีรับอนุญาตนั่นเอง

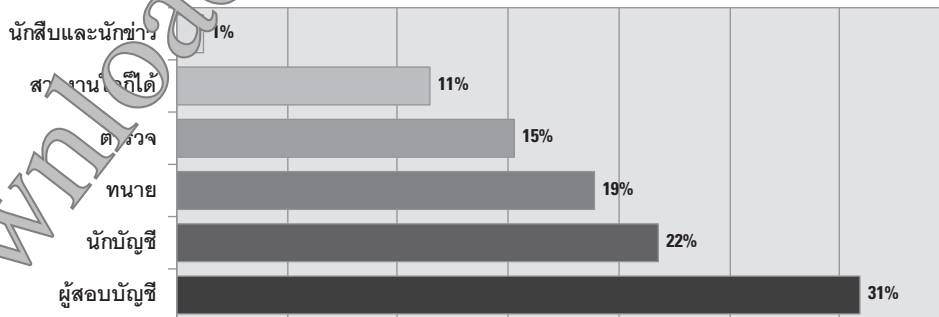
อย่างไรก็ตาม มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 10% ที่ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดให้การบัญชีสืบสวนเป็นวิชาชีพอิสระ โดยพวกเขายังคงยืนยันถึงเหตุผลที่ไม่สมควรมีการปฏิบัติงานบัญชีแขนงนี้ในประเทศไทย

■ ผลงานของนักบัญชีสืบสวนมีแนวโน้มที่จะไม่มีประสิทธิผลเนื่องจากนักบัญชีสืบสวนขาดความเข้าใจในธุรกิจของลูกค้าอย่างเพียงพอ และพนักงานในบริษัทอาจไม่ให้ความร่วมมือ

■ การบัญชีสืบสวนเป็นสายงานที่มีความซับซ้อนกับตำรวจและผู้สอบบัญชีภายใน

■ ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่เหมาะสมรองรับการปฏิบัติ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักบัญชีสืบสวน ทั้งที่ลักษณะงานดังกล่าวมีความเสี่ยงที่จะถูกฟ้องร้องโดยผู้ทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบอยู่เสมอ

ผู้วิจัยได้ทำการสอบถามต่อไปถึงสายงานที่เหมาะสมที่จะพัฒนาเป็นนักบัญชีสืบสวนโดยผู้ตอบแบบสอบถามสามารถเลือกตอบได้หลายตัวเลือก พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นที่หลากหลายดังแสดงในรูปที่ 7 โดยผู้ตอบแบบสอบถาม 31% มีความคิดเห็นว่านักบัญชีสืบสวนควรพัฒนาจากผู้สอบบัญชีเนื่องจากผู้สอบบัญชีมีความรู้ทางการตรวจสอบบัญชีอยู่บ้างแล้วจึงน่าจะเรียนรู้การเป็นนักบัญชีสืบสวนได้ง่ายกว่าสายงานอื่น รองลงมาคือนักบัญชีเนื่องจากทักษะทางด้านบัญชี ตามมาด้วยทนายและตำรวจเนื่องจากมีทักษะทางด้านนิติวิทยา การสื่อสารและการสืบสวน นอกจากนี้ยังมีผู้เสนอให้พัฒนานักบัญชีสืบสวนจากนักข่าวและนักสืบเนื่องจากความสามารถในการสืบสวนและขุดคุ้ยเรื่องราวต่างๆ

รูปที่ 7 สายงานที่ควรพัฒนาเป็นนักบัญชีสืบสวน

อย่างไรก็ตาม ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 11% ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนไม่น้อยมีความเห็นว่านักบัญชีสืบสวนสามารถพัฒนามาจากบุคคลากรในสายงานใดๆ ก็ได้ เนื่องจากต้องใช้ทักษะหลายด้านร่วมกันและต้องอาศัยการเรียนรู้และฝึกฝนเพิ่มเติมจากสถานการณ์จริง

สรุป

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้สอบบัญชีรับอนุญาตมีความพร้อมในการเปิดรับวิชาชีพการบัญชีสืบสวนซึ่งเป็นวิชาชีพการบัญชีแขนงใหม่ของประเทศไทยนี้แล้ว เนื่องจากมีทัศนคติที่ดีต่อการมีนักบัญชีสืบสวนในประเทศไทย โดยมีความเห็นว่าประโยชน์จากการใช้บริการจากนักบัญชีสืบสวนมีน้ำหนักมากกว่าข้อจำกัดในทางปฏิบัติ และมีความเห็นว่าการบัญชีสืบสวนในประเทศไทยควรอยู่ในรูปแบบของวิชาชีพ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าผู้สอบบัญชีบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดการบัญชีสืบสวนอยู่บ้าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรวางรูปแบบการให้การศึกษเพิ่มเติมโดยเน้นให้ผู้สอบบัญชีส่วนใหญ่รู้จักแนวความคิดการบัญชีแขนงนี้เสียก่อนจึงค่อยให้ความรู้เชิงลึกในขั้นถัดไป นอกจากนี้ควรมีการพัฒนากฎหมายเพื่อรองรับการปฏิบัติงานและให้ความคุ้มครองบุคคลากรในภาคอื่นเพื่อลดข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของวิชาชีพซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

อย่างไรก็ตาม การวิจัยในครั้งนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการ ดังนี้

1) ข้อจำกัดด้านงบประมาณ

จำนวนแบบสอบถามที่ควรส่งให้แก่กลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ได้ผลตอบกลับเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จะให้ช่วงความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ ณ ความเชื่อมั่น 95% ตามที่จะอธิบายในบทที่ 3 คือ 625 ชุด แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ ผู้วิจัยจึงสามารถส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ได้เพียง 400 ชุด และส่งต่อด้วยมืออีกเพียง 100 ชุด รวม 500 ชุด

2) ข้อจำกัดด้านเวลา

เนื่องจากเวลาที่ใช้ในการทำวิจัยค่อนข้างน้อย จึงไม่สามารถทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลในเชิงลึก เช่น ลักษณะความสัมพันธ์ของข้อมูลกับประเภทการฟ้อง

บรรณานุกรม

จันทนา สาขากร. "การบัญชีนิติเวช (Forensic Accounting) สาระสำคัญ เทคนิคการตรวจสอบ และการเป็นพยานในศาล." วารสารบริหารธุรกิจ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ตุลาคม-ธันวาคม 2544): 9-14.

ศิลปพร ศรีจันทะ. "การบัญชีสืบสวน : Forensic Accounting." วารสารจุฬาลงกรณ์ปริทรรศน์ ฉบับที่ 101 (กรกฎาคม-กันยายน 2547): 1-16.

สมชาย ศุภธาดา. "การบัญชีนิติเวชศาสตร์ : ถึงเวลานักบัญชีไปอาชญากรรม." วารสารนักบัญชี (เมษายน-กรกฎาคม 2541): 41-46.

สาวิตรี ลิขณวัฒน์. "การบัญชีสืบสวน (Forensic Accounting)." วารสารบริหารธุรกิจ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เมษายน-มิถุนายน 2544): 6-11.

กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์. "ทะเบียนรายชื่อผู้สอบบัญชีรับอนุญาต.", http://www.dbd.go.th/thai/account_x/detail9_list.phtml?head=062. (1 ตุลาคม 2549).

"ประเภทเครื่องมือรวบรวมและการสุ่มตัวอย่าง.", <http://classroom.psu.ac.th/users/bpunjapo/520-513/8.htm>. (27 มีนาคม 2549).

เอกสารประกอบการบรรยายของ สมชาย ศุภธาดา วิชา Forensic Accounting. (8 กุมภาพันธ์ 2549).

สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย. มาตรฐานการสอบบัญชีรหัส 240. "การทุจริตและข้อผิดพลาด." (มีนาคม 2544).

- Bryan-Low, Cassell. "Accounting Firms Aim to Dispel Cloud of Corporate Fraud." **Wall Street Journal (Eastern Edition)** (May 27, 2003): 1.
- Jinarat, V., and Quang, T. "The Impact of Good Governance on Organization Performance after the Asian Crisis in Thailand." **Asia Pacific Business Review** (January 20, 2003): 21-42.
- Locatelli, M. "Good Internal Controls and Auditor Independence." **The CPA Journal** (October 2002): 1-15.
- Sparkman, Worth. "Some CPAs Find a Niche in Forensic Accounting." **Arkansas Business** (July 11, 2005): 19.
- "New Fraud Audit Standard Will Help Auditors Uncover Fraud: Cornerstone of Comprehensive Anti-Fraud Program.", <http://www.aicpa.org/pubs/cpaltr/nov2002/fraud.htm>. (August 12, 2005).
- "Qualifications", <http://www.acfe.com/Membership/QualificationsWaiver.asp>. (August 27, 2005).
- "Response Rate and Following up on Nonrespondents." <http://www.statpac.com/surveys/response-rate.htm>. (March 14, 2006).
- Yamane, Taro. 1967. *Statistics, An Introductory Analysis*, 2nd Ed., New York: Harper and Row, referred in Glenn D. Israel, "Determining Sample Size.", <http://edis.ifas.ufl.edu/P00037> (April, 2006).
- KPMG LLP. "KPMG's 1998 Fraud Survey." 1999
- KPMG Thailand. "KPMG Thailand's 2006 Fraud Survey." 2006
- The Ernst & Young. Ernst & Young 2000/2001 survey entitles "Fraud: The Unmanaged Risk: An International Survey of the Effect of Fraud on Private Banking." 2001
- The Ernst & Young. The Survey entitles "Ernst & Young Forensic Outsourcing Benchmarking Survey." 2005
- The Ernst & Young. The 8th Global Survey entitles "Fraud: The Unmanaged Risk." 2002
- AICPA. Statement on Auditing Standards No.99. "Consideration of Fraud in a Financial Statement Audit." 2002.
- Karuna Nathalang, and Kornthong Luangvilai. "Forensic Accounting: Contemporary Issue in Thailand." Master's independent study, Faculty of Commerce and Accountancy, Thammasat University, 2003.

